

FUQAROLIK JAMIYATINING SHAKLLANISHIDAGI MUAMMOLAR: FINLANDIYA VA O'ZBEKISTONNING QIYOSIY TAHLILI

Mirkomilova Diyora Toxirovna

Annotatsiya: Mazkur tadqiqotda O'zbekiston va Finlandiya misolida fuqarolik jamiyatining shakllanishidagi muammolar qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqot institutsional, huquqiy va ijtimoiy omillar asosida fuqarolik institutlari rivojiga ta'sir etuvchi jihatlarni o'rganadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda fuqarolik faolligining nisbatan pastligi, nodavlat notijorat tashkilotlari mustaqilligining cheklanganligi hamda huquqiy madaniyatning yetarli darajada shakllanmaganligi asosiy muammolar hisoblanadi. Aksincha, Finlandiya tajribasi yuqori ijtimoiy ishonch, mustaqil institutlar va davlat aralashuvining minimal darajada ekanligi bilan ajralib turadi. Tadqiqotda O'zbekiston uchun fuqarolik ta'limini rivojlantirish, NNT mustaqilligini kuchaytirish va jamoatchilik nazoratini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: fuqarolik jamiyati, NNT, demokratiya, ijtimoiy kapital, davlat va jamiyat munosabatlari, Finlandiya, O'zbekiston

1. Kirish

Fuqarolik jamiyati zamonaviy demokratik boshqaruv tizimining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. U davlat hokimiyati va fuqarolar o'rtasida vositachilik qilib, ijtimoiy manfaatlarining ifodalanishini va jamoatchilik ishtirokini ta'minlaydi.

O'zbekistonda mustaqillikdan keyingi davrda fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. Xususan, nodavlat notijorat tashkilotlarini qo'llab-quvvatlash, mahalla institutini rivojlantirish hamda jamoatchilik nazorati mexanizmlarini joriy etish bo'yicha muhim qadamlar tashlandi. Shunga qaramay, tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Ular qatoriga NNTlar mustaqilligining yetarli darajada ta'minlanmaganligi, fuqarolik faolligining o'rtacha darajada ekanligi va huquqiy savodxonlikning pastligi kiradi.

Finlandiya esa rivojlangan fuqarolik jamiyatiga ega davlat sifatida yuqori fuqarolik faolligi, kuchli ijtimoiy ishonch va mustaqil institutlar bilan ajralib turadi. Shu sababli ushbu mamlakat tajribasini o'rganish O'zbekiston uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — Finlandiya va O'zbekiston misolida fuqarolik jamiyati shakllanishidagi muammolarni qiyosiy tahlil qilish hamda rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashdan iborat.

2. Metodologiya

Tadqiqot qiyosiy tahlil uslubiga asoslangan bo'lib, quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. **Normativ-huquqiy tahlil** – O'zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik, jumladan NNTlar, OAV va jamoatchilik nazorati to'g'risidagi hujjatlar o'rganildi.

2. **Statistik va empirik tahlil** – fuqarolik faolligi, ijtimoiy ishonch va institutlar mustaqilligiga oid ko'rsatkichlar baholandi.

3. **Kontent-tahlil** – xalqaro tashkilotlar (Freedom House, OECD, Jahon banki) hisobotlari va siyosiy hujjatlar tahlil qilindi.

4. **Uch o'lchovli model** – fuqarolik jamiyatiga ta'sir etuvchi omillar institutsional, ijtimoiy va huquqiy mezonlar asosida baholandi.

3. Natijalar

3.1. O'zbekistonda fuqarolik jamiyati

Institutsional muammolar:NNTlar faoliyatida byurokratik to'siqlar mavjud bo'lib, ularning mustaqil qaror qabul qilish imkoniyatlari cheklangan.

Ijtimoiy muammolar:Fuqarolik faolligi o'rtacha darajada bo'lib, jamiyatda ijtimoiy ishonch darajasi yetarli emas.

Huquqiy muammolar:Qonunchilik bazasi mavjud bo'lsa-da, uning amaliy ijrosi to'liq ta'minlanmagan. Fuqarolarning huquqiy savodxonligi ham yetarli darajada rivojlanmagan.

3.2. Finlandiyada fuqarolik jamiyati

Institutsional jihatlar:NNTlar va OAV mustaqil faoliyat yuritadi, davlat aralashuvi minimal darajada.

Ijtimoiy jihatlar:Fuqarolik faolligi yuqori, volontyorlik keng rivojlangan, ijtimoiy ishonch darajasi juda yuqori.

Huquqiy jihatlar:Qonunchilik tizimi samarali ishlaydi, shaffoflik va hisobdorlik yuqori darajada ta'minlangan.

3.3. Qiyosiy tahlil

Ko'rsatkich	O'zbekiston	Finlandiya
Fuqarolik faolligi	O'rtacha	Yuqori
NNT mustaqilligi	Past	Yuqori
Davlat aralashuvi	Yuqori	Past
Huquqiy madaniyat	Rivojlanayotgan	Kuchli
Ijtimoiy ishonch	Past	Juda yuqori

Asosiy xulosalar:

- Finlandiyada fuqarolik jamiyati yuqori ijtimoiy kapital va mustaqil institutlar asosida rivojlangan.
- O'zbekistonda esa fuqarolik jamiyati hali rivojlanish bosqichida bo'lib, davlat markazlashuvi saqlanib qolmoqda.

4. Muhokama

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, fuqarolik jamiyatining samaradorligi asosan ikki omilga bog'liq: institutlar mustaqilligi va ijtimoiy ishonch darajasi.

O'zbekistonda ushbu omillarning yetarli darajada shakllanmaganligi fuqarolik jamiyatining rivojlanishini sekinlashtirmoqda. Aksincha, Finlandiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, davlat aralashuvining minimal darajada bo'lishi, kuchli huquqiy tizim va yuqori ijtimoiy ishonch fuqarolik jamiyatining samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi.

O'zbekiston uchun uch bosqichli model:

1. **Institutsional islohotlar:**NNTlar mustaqilligini kengaytirish va byurokratik to'siqlarni kamaytirish.

2. **Ijtimoiy rivojlanish:**Fuqarolik ta'limini rivojlantirish, volontyorlikni rag'batlantirish va ijtimoiy kapitalni oshirish.

3. **Huquqiy takomillashtirish:**Qonunlarning to'liq ijrosini ta'minlash va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish.

5. Xulosa

O'zbekistonda fuqarolik jamiyati shakllanish jarayonida bo'lib, institutsional, ijtimoiy va huquqiy muammolar mavjud.

Finlandiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, fuqarolik faolligini oshirish, institutlar mustaqilligini ta'minlash va davlat hamda jamiyat o'rtasidagi muvozanatni yaratish orqali barqaror fuqarolik jamiyatini shakllantirish mumkin.

Mazkur yo'nalishdagi izchil islohotlar demokratik boshqaruvni mustahkamlash va barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- Putnam, R. (1993) *Making Democracy Work*. Princeton University Press.
- Fukuyama, F. (2011) *The Origins of Political Order*. Farrar, Straus and Giroux.
- Diamond, L. (1999) *Developing Democracy*. Johns Hopkins University Press.
- Freedom House (2024) *Freedom in the World Report*.
- OECD (2023) *Civil Society and Governance*.
- World Bank (2024) *Worldwide Governance Indicators*.
- United Nations (2023) *Civil Society Report*.
- O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023).
- Nazarov, Sh. (2025) *Fuqarolik jamiyati asoslari*.
- Oxmonova, S. (2024) *Fuqarolik institutlari rivoji*.